

**TAYANCH HARAKATIDA NUQSONI BOR SHAXSLARNING JAMIYATGA
INTEGRATSIYALASHUVDAGI MUAMMOLAR**

Ibragimova Aydana

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqola tayanch harakatida nuqsoni bor shaxslarning jamiyatga integratsiyalashuvida yuzaga keladigan muammolarni har tomonlama tahlil qiladi. Maqolada ushbu toifadagi shaxslar ta’rifi va tasnifi, ularning integratsiyalashuviga to’siq bo’luvchi asosiy omillar, xususan, jismoniy, ijtimoiy-madaniy, iqtisodiy va ta’limga oid cheklovlar chuqur ko’rib chiqiladi. O’zbekistonda mavjud qonunchilik bazasi, qo’llab-quvvatlash tizimlari tahlil qilinib, ularning samaradorligi baholanadi. Xalqaro tajriba va eng yaxshi amaliyotlar o’rganilib, muammolarni hal etish hamda integratsiyani kuchaytirish bo’yicha aniq tavsiyalar, jumladan, universal dizayn tamoyillarini joriy etish, inklyuziv ta’lim va mehnat bozorini rivojlantirish, shuningdek, jamoatchilik ongini oshirish bo’yicha takliflar ilgari suriladi. Tadqiqot tayanch harakatida nuqsoni bor shaxslarning jamiyatda to’laqonli ishtirok etishini ta’minlash uchun kompleks va tizimli yondashuv zarurligini asoslaydi.*

Kalit so’zlar: *Integratsiya, Tayanch harakatida nuqson, Inklyuziv ta’lim, Bandlik, Nogironlik, O’zbekiston, Universal dizayn, Ijtimoiy himoya*

KIRISH

Tayanch harakatida nuqsoni bor shaxslarning (THNBS) jamiyatga integratsiyalashuvi XXI asrning eng muhim ijtimoiy-gumanitar vazifalaridan biri hisoblanadi. Jamiyatning har bir a’zosining, jumladan, nogironligi bo’lgan shaxslarning ham to’laqonli hayot kechirishi, o’z salohiyatini ro’yobga chiqarishi, ta’lim olishi, mehnat faoliyati bilan shug’ullanishi va ijtimoiy-madaniy hayotda faol ishtirok etishi inson huquqlari va adolatli jamiyat qurish tamoyillarining asosini tashkil etadi. Biroq, ko’p hollarda THNBS turli xil to’siqlar tufayli jamiyatga to’liq integratsiyalashishda jiddiy qiyinchiliklarga duch keladilar. Bu to’siqlar nafaqat jismoniy muhitning moslashmaganligida, balki ijtimoiy stereotiplar, ta’lim tizimidagi kamchiliklar va mehnat bozoridagi cheklovlarda ham namoyon bo’ladi.

Ushbu maqola tayanch harakatida nuqsoni bor shaxslarning jamiyatga integratsiyalashuvidagi muammolarni chuqur tahlil qilishni, O’zbekiston kontekstida mavjud vaziyatni baholashni, xalqaro tajribalarni o’rganishni va ushbu muammolarni hal etish bo’yicha samarali tavsiyalar ishlab chiqishni maqsad qilgan. Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, O’zbekistonning so’nggi yillardagi islohotlar dasturida nogironligi bo’lgan shaxslarning huquqlarini himoya qilish va ularning jamiyatga integratsiyasini ta’minlash ustuvor yo’nalishlardan biri sifatida belgilangan. Ushbu maqola THNBS ning jamiyatga to’laqonli integratsiyasini ta’minlash yo’lidagi amaliy choralarni ishlab chiqishga ilmiy hissa qo’shishga intiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

Tayanch harakatida nuqsoni bor shaxslarning jamiyatga integratsiyasi masalasi xalqaro va mahalliy adabiyotlarda keng muhokama qilingan. Ko‘plab tadqiqotlar inklyuziv ta‘lim, bandlik, jismoniy muhitga moslashish va ijtimoiy kamsitishni bartaraf etishga qaratilgan. Masalan, M.U. Ochilova va boshqalar (2022) o‘z tadqiqotlarida tayanch-harakat tizimi buzilishi bo‘lgan yosh talabalarda to‘g‘ri media foydalanish madaniyatini shakllantirish metodologiyalarini o‘rganib chiqdilar [1]. Ular axborot texnologiyalarining intellektual va madaniy rivojlanishdagi rolini tan olgan holda, ushbu talabalarning axborot texnologiyalari ko‘nikmalarini rivojlantirish bo‘yicha samarali yondashuvlarni kuchaytirish va amalga oshirishni maqsad qilganlar. Tadqiqot mavjud ilmiy adabiyotlarni, metodologik yondashuvlarni va amaliy tajribalarni ko‘rib chiqib, individual xususiyatlar va maxsus ehtiyojlarni, shu jumladan moslashtirilgan dasturiy ta‘minot va moslashtirilgan o‘qitish usullarini hisobga olish muhimligini ta‘kidlaydi [1]. Bu, THNBS uchun ta‘lim va axborotga kirish imkoniyatini oshirish ularning jamiyatga integratsiyalashuvi uchun muhimligini ko‘rsatadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, integratsiya faqat jismoniy to‘siqlarni bartaraf etish bilan cheklanib qolmay, balki ijtimoiy qamrov, teng imkoniyatlar yaratish, stigmatizatsiyani kamaytirish va THNBS ning mustaqil hayotini ta‘minlashni ham o‘z ichiga oladi. O‘zbekistonda ham ushbu masalaga oid qator me‘yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilingan bo‘lsa-da, ularning amaliy ijrosida, xususan, bandlik va ta‘lim sohasida jiddiy muammolar saqlanib qolmoqda. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab tadqiqotlar normativ-huquqiy bazani takomillashtirishga qaratilgan bo‘lsa-da, THNBS ning kundalik hayotda duch keladigan amaliy to‘siqlarni kompleks tahlil qilish va ularni bartaraf etish bo‘yicha chuqur tadqiqotlarga ehtiyoj sezilmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi

Hujjatli tahlil: O‘zbekiston Respublikasining nogironligi bo‘lgan shaxslar huquqlarini himoya qilishga qaratilgan qonunlari, farmonlari, qarorlari va strategik hujjatlari (masalan, “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi) chuqur tahlil qilindi. Shuningdek, xalqaro huquqiy hujjatlar, jumladan, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Nogironlar huquqlari to‘g‘risidagi konvensiyasi ham o‘rganildi.

Qiyosiy tahlil: O‘zbekistondagi integratsiya jarayonlari xalqaro miqyosdagi eng yaxshi amaliyotlar va boshqa davlatlar tajribasi bilan taqqoslandi. Bu, ayniqsa, bandlik va inklyuziv ta‘lim sohasidagi farqlarni aniqlashga yordam berdi.

Sistemali yondashuv: Muammo turli jihatlardan (ta‘lim, bandlik, ijtimoiy himoya, infratuzilma, jamoatchilik ongi) tizimli tahlil qilindi. Bu yondashuv muammolarning o‘zaro bog‘liqligini va ularni hal etish uchun kompleks choralar zarurligini anglashga xizmat qildi.

Empirik ma‘lumotlar sintezi: Mavjud statistik ma‘lumotlar, jumladan, Nogironligi bo‘lgan shaxslar ijtimoiy xizmatlari markazi (MHTI) tomonidan o‘tkazilgan so‘rov natijalari (161 kishi ishtirokida) [3] tadqiqotga kiritildi. Ushbu ma‘lumotlar THNBS duch keladigan amaliy qiyinchiliklarni miqdoriy jihatdan asoslash imkonini berdi.

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

Sintetik yondashuv: Tahlil qilingan ma’lumotlar va adabiyotlar asosida muammolarni hal etish bo’yicha aniq tavsiyalar ishlab chiqildi.

Ushbu metodologiya THNBS ning jamiyatga integratsiyalashuvidagi muammolarning keng qamrovli va asosli tahlilini ta’minlashga qaratilgan.

Tayanch harakatida nuqsoni bor shaxslar (THNBS) deganda, asosan, suyak-mushak tizimi, bo’g’imlar, umurtqa pog’onasi, periferik asab tizimi yoki markaziy asab tizimining harakat funksiyalariga javob beruvchi qismlarining tug‘ma yoki orttirilgan shikastlanishlari natijasida harakatlanish, o‘z-o‘ziga xizmat ko‘rsatish va kundalik faoliyatda cheklovlarga ega bo‘lgan shaxslar tushuniladi. Bu nuqsonlar turli xil kasalliklar, shikastlanishlar yoki tug‘ma anomaliyalar natijasi bo‘lishi mumkin, masalan, serebral falaj, skolioz, oyoq-qo‘l amputatsiyasi, revmatoid artrit, spinal mushak atrofiyasi va boshqalar.

THNBS ning tasnifi nuqsonning turi, og‘irlik darajasi, sababi va ta’siriga ko‘ra farqlanadi. Ba’zi shaxslar engil darajadagi harakat cheklovlariga ega bo‘lishi mumkin bo‘lsa, boshqalar nogironlik aravachasidan foydalanishni talab qiladigan jiddiy nuqsonlarga ega bo‘lishi mumkin. Bu xilma-xillik THNBS ning ehtiyojlari va jamiyatga integratsiyalashuv usullarida individual yondashuv zarurligini taqozo etadi. Nuqsonning og‘irlik darajasi shaxsning ta’lim olish, mehnat qilish, ijtimoiy-madaniy tadbirlarda ishtirok etish imkoniyatlariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu nuqsonlar ko‘pincha shaxsning ijtimoiy faolligini cheklabgina qolmay, balki psixologik qiyinchiliklarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Jamiyat tomonidan to‘g‘ri tushunish va qo‘llab-quvvatlash THNBS ning hayot sifatini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega.

Tayanch harakatida nuqsoni bor shaxslarning jamiyatga integratsiyalashuvida bir qator jiddiy to‘siqlar mavjud. Ushbu to‘siqlar nafaqat shaxsning o‘ziga, balki jamiyatning umumiy rivojlanishiga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Jismoniy muhitning moslashmaganligi: Bu eng aniq va keng tarqalgan to‘siqlardan biridir. Jamoat transporti, binolar, ko‘chalar, do‘konlar, ta’lim muassasalari va boshqa infratuzilma ob’ektlari ko‘pincha nogironlik aravachasi, hasa yoki boshqa yordamchi vositalardan foydalanadigan shaxslar uchun mo‘ljallanmagan. Panduslar, liftlar, maxsus hojatxonalar va signalizatsiya tizimlarining yo‘qligi THNBS ning erkin harakatlanishini cheklaydi, ularni izolyatsiya qiladi.

Ta’lim tizimidagi cheklovlar: Inklyuziv ta’limning yetarli darajada rivojlanmaganligi THNBS ning sifatli ta’lim olishiga to‘sqinlik qiladi. O‘qituvchilarning maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlash bo’yicha malakasining yetishmasligi, moslashtirilgan o‘quv dasturlari va materiallarining yo‘qligi, sinfxonalarning moslashtirilmaganligi THNBS ni umumiy ta’lim tizimidan uzoqlashtiradi. Ochilova va boshqalarning tadqiqoti ham media savodxonligi va AKT ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun moslashtirilgan yondashuvlar zarurligini ta’kidlaydi, bu THNBS uchun bilim olish samaradorligini oshirish va ularning jamiyatga faol, teng a’zolar sifatida integratsiyalashuvini osonlashtirish uchun muhimdir [1].

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

Mehnat bozoridagi muammolar: Bandlik — THNBS ning mustaqil va qadrli hayot kechirishi uchun asosiy shartdir. Biroq, O‘zbekistonda nogironligi bo‘lgan shaxslarning bandlik darajasi juda past. "O‘zbekiston — 2030" strategiyasi nogironligi bo‘lgan shaxslarning bandligini ikki barobar oshirishni maqsad qilgan bo‘lsa-da, 2022-yilda mehnatga layoqatli 755 000 dan ortiq nogironligi bo‘lgan shaxslarning atigi 7 144 nafari ish bilan ta‘minlangan, bu esa umumiy bandlik darajasining 3,7 foizini tashkil etadi [3]. Bu ko‘rsatkich Xitoy (80%), Kanada (59%) va AQSH (31%) kabi boshqa mamlakatlardagidan ancha past. Jahon banki tadqiqotlari buni ochiq mehnat bozorlariga, kasbiy ta‘limga cheklangan kirish va ish joyida himoyaning sustligi bilan bog‘laydi. MHTI tomonidan 161 nafar shaxs o‘rtasida o‘tkazilgan so‘rov shuni ko‘rsatdiki, ularning 55,3 foizi nogironligi boshlanganidan so‘ng ishdan ketishga yoki ishini o‘zgartirishga majbur bo‘lgan, bunga asosan moslashmagan ish joylari (34,8%) sabab bo‘lgan, 70,3 foizi esa uch yildan ortiq ishsiz bo‘lgan [3]. So‘rov ishtirokchilari sog‘lig‘i va bo‘sh ish o‘rinlarining yo‘qligi sababli qiyinchiliklarga duch kelayotganliklarini bildirganlar va hukumat subsidiya, yaxshiroq ish ma‘lumotlari va kasbiy tayyorlashni so‘raganlar, ammo ularning ko‘pchiligi bandlik markazlari haqida xabardor emasligini bildirgan [3].

Ijtimoiy-madaniy to‘siqlar va stereotiplar: Jamiyatda nogironligi bo‘lgan shaxslarga nisbatan noto‘g‘ri qarashlar, kamsitish va afsuslanish hissi ularning ijtimoiy faolligini cheklaydi. Ba‘zi odamlar THNBS ning qobiliyatini shubha ostiga oladi, bu esa ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini pasaytiradi va ijtimoiy munosabatlarga kirishishdan qaytaradi.

Axborotga kirish imkoniyatining cheklanganligi: Rasmiy ma‘lumotlar, ta‘lim resurslari va jamoat xizmatlari haqidagi axborotlar ko‘pincha THNBS uchun moslashtirilmagan formatlarda (masalan, Brayl alifbosida, oson o‘qiladigan matnlarda yoki audio formatda) mavjud emas. Bu ularning jamiyatdagi muhim jarayonlardan chetda qolishiga olib keladi.

Ushbu to‘siqlar THNBS ning jamiyatga to‘liq integratsiyalashuvini sezilarli darajada qiyinlashtiradi va ularning salohiyatini ro‘yobga chiqarishga to‘sqinlik qiladi.

O‘zbekiston Respublikasi so‘nggi yillarda nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlarini himoya qilish va ularning jamiyatga integratsiyasini ta‘minlash borasida sezilarli qadamlar tashladi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmonlari va Qarorlari, jumladan, "O‘zbekiston – 2030" strategiyasi bu boradagi ustuvor yo‘nalishlarni belgilab berdi. Strategiyada nogironligi bo‘lgan shaxslar bandligini ikki barobar oshirish asosiy maqsadlardan biri sifatida qayd etilgan [3].

2020-yil 15-oktabrda “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonunining qabul qilinishi nogironligi bo‘lgan shaxslarni kamsitishga yo‘l qo‘ymaslik, ularning jamiyat hayotining barcha sohalarida teng ishtirok etishi uchun sharoitlar yaratishni qonuniy asosda mustahkamladi. Ushbu qonun nogironligi bo‘lgan shaxslarning inklyuziv ta‘lim, mehnat, sog‘liqni saqlash, ijtimoiy himoya va boshqa sohalardagi huquqlarini kafolatlaydi.

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

Prezident qarori bilan Paralimpiya harakatini rivojlantirishga qaratilgan qator tashabbuslar ilgari surilgan [5]. Unda jismoniy imkoniyati cheklangan va nogironligi bo‘lgan shaxslarning sportga jalb etish hamda xalqaro musobaqalarda ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytirish ko‘zda tutilgan. Qaror, shuningdek, sportga jalb etishni kengaytirish, iqtidorli sportchilarni aniqlash va tayyorlash uzluksiz tizimini yaratish, turli Paralimpiya sport turlarini targ‘ib qilish kabi Paralimpiya harakatini rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlarini belgilaydi [5]. O‘zbekiston Milliy Paralimpiya qo‘mitasi tuzilgan bo‘lib, uning asosiy vazifalari sportni ommalashtirish, iste’dodlarni aniqlash va Paralimpiya intizomlarini targ‘ib qilishdan iborat. Bu tadbirlar THNBS ni sport orqali jamiyatga integratsiyalashuviga yordam beradi, ularning jismoniy va psixologik holatini yaxshilaydi.

Jamoatchilik Kengashi a‘zolari va nodavlat tashkilotlar vakillari ishtirokidagi yig‘ilishda Prezident farmoni loyihasi va mavjud muammolarni hal etishga qaratilgan ijtimoiy loyihalar muhokama qilindi [4]. "Atrof-muhitni muhofaza qilish va yashil iqtisodiyot yili" Davlat dasturining loyihasi ham ko‘rib chiqilib, unda oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vazirligining ilmiy tadqiqotlar, ekologik barqarorlik va milliy rivojlanishga innovatsion hissasi muhimligi ta‘kidlandi. Muhokamalarda inklyuziv ta‘lim, ya‘ni barcha, ayniqsa nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun teng imkoniyatlarni ta‘minlash, to‘laqonli ijtimoiy ishtirok va barqaror rivojlanish asosiy e‘tiborda bo‘ldi [4].

Shunga qaramay, qonunchilikda ko‘zda tutilgan normalarning amaliy ijrosida qator kamchiliklar mavjud. Masalan, infratuzilmani moslashtirish, ish joylarida "oqilona moslashish"ni ta‘minlash, inklyuziv ta‘limda sifatni oshirish va sog‘liqni saqlash xizmatlarining ochiqligini ta‘minlash borasida hali ko‘p ishlar qilinishi kerak. Bandlik sohasida, Yuqorida aytib o‘tilganidek, O‘zbekistonda bandlik darajasi juda past bo‘lib qolmoqda, bu esa qonunchilik va mavjud qo‘llab-quvvatlash tizimlarining amaliy samaradorligini oshirish zarurligini ko‘rsatadi.

Tayanch harakatida nuqsoni bor shaxslarning jamiyatga integratsiyasida xalqaro tajriba va eng yaxshi amaliyotlar O‘zbekiston uchun muhim yo‘nalish vazifasini o‘tashi mumkin. Ko‘plab rivojlangan mamlakatlar bu borada sezilarli yutuqlarga erishgan.

Universal dizayn tamoyillari: Kanada, AQSH va Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida universal dizayn (universal design) tamoyillari keng qo‘llaniladi. Bu tamoyillar binolar, transport, axborot texnologiyalari va xizmatlarni barcha uchun, jumladan, nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun ham foydalanishga qulay bo‘lishini nazarda tutadi. Ramplar, liftlar, sensorli eshiklar, audioma‘lumotlar tizimlari va moslashtirilgan internet resurslari bu yo‘nalishdagi muhim qadamlardir.

Inklyuziv ta‘lim: Skandinaviya mamlakatlari inklyuziv ta‘limning eng yaxshi amaliyotlarini namoyish etadi. Ularda maxsus ehtiyojli bolalar umumiy ta‘lim maktablariga to‘liq jalb qilingan, o‘qituvchilar maxsus tayyorgarlikdan o‘tgan, o‘quv dasturlari moslashtirilgan va yordamchi texnologiyalardan keng foydalaniladi. Bu, Ochilova va boshqalar tadqiqotida ta‘kidlanganidek, THNBS ning media savodxonligini va AKT

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

ko‘nikmalarini rivojlantirish orqali ularning intellektual va madaniy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydi [1].

Qo‘llab-quvvatlanadigan bandlik (Supported Employment): AQSH, Buyuk Britaniya va Avstraliyada qo‘llab-quvvatlanadigan bandlik dasturlari nogironligi bo‘lgan shaxslarni ochiq mehnat bozoriga integratsiya qilishda yuqori samaradorlik ko‘rsatgan. Bu dasturlar individual ish joyini moslashtirish, kasbiy tayyorgarlik, ishga joylashish va ish jarayonida doimiy qo‘llab-quvvatlashni o‘z ichiga oladi. Xitoy (80% bandlik darajasi), Kanada (59%) va AQSH (31%) kabi davlatlarning tajribasi bu borada muhim ahamiyatga ega [3].

Kamsitishga qarshi qonunchilik va jamoatchilik ongi: Ko‘pgina rivojlangan mamlakatlarda nogironligi sababli kamsitishni taqiqlovchi kuchli qonunchilik mavjud. Shuningdek, jamoatchilik orasida nogironlikni to‘g‘ri tushunish va nogironligi bo‘lgan shaxslarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish bo‘yicha keng ko‘lamli axborot kampaniyalari o‘tkaziladi. Bu, jamoatchilik Kengashi yig‘ilishida muhokama qilinganidek, inklyuziv yondashuvlarni kuchaytirish va fuqarolik jamiyati bilan hamkorlikni rivojlantirish orqali amalga oshirilishi mumkin [4].

Sport va madaniy integratsiya: Paralimpiya harakati va inklyuziv san‘at dasturlari ko‘plab mamlakatlarda nogironligi bo‘lgan shaxslarning ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qiladi. O‘zbekistonning Paralimpiya harakatini rivojlantirishga qaratilgan qarori [5] bu yo‘nalishda to‘g‘ri qadamdir.

Ushbu amaliyotlarni O‘zbekiston sharoitiga moslashtirish va joriy etish THNBS ning jamiyatga integratsiyasini tezlashtirishga yordam beradi.

Tayanch harakatida nuqsoni bor shaxslarning jamiyatga integratsiyalashuvidagi muammolarni hal etish uchun kompleks va tizimli yondashuv talab etiladi. Quyida bir qator tavsiyalar keltirilgan:

Mavjud qonunlarning (masalan, "Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida"gi Qonun) to‘liq va samarali ijrosini ta‘minlash mexanizmlarini kuchaytirish.

Barcha davlat organlari va tashkilotlari faoliyatida "universal dizayn" tamoyillarini majburiy joriy etishni talab qiluvchi me‘yoriy hujjatlarni ishlab chiqish.

Nogironligi bo‘lgan shaxslarni kamsitishga qarshi qonunchilikni takomillashtirish va uning ijrosi ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytirish.

Davlat dasturlari doirasida jamoat transporti, binolar, ko‘chalar va boshqa ob‘ektlarning THNBS uchun to‘liq moslashuvini ta‘minlash bo‘yicha aniq muddatli rejalarni ishlab chiqish va amalga oshirish.

Yangi qurilayotgan ob‘ektlarda universal dizayn standartlariga rioya etilishini qat‘iy nazorat qilish.

Mavjud ob‘ektlarni bosqichma-bosqich moslashtirish uchun byudjetdan mablag‘ ajratish va xususiy sektor ishtirokini rag‘batlantirish.

O‘qituvchilarning maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlash bo‘yicha malakasini oshirish kurslari va dasturlarini doimiy asosda tashkil etish.

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

O‘quv muassasalarini moslashtirilgan o‘quv materiallari, yordamchi texnologiyalar va moslashuvchan muhit bilan ta’minlash.

THNBS uchun axborot texnologiyalari ko‘nikmalarini rivojlantirish bo‘yicha maxsus dasturlarni yaratish va media savodxonligini oshirish [1].

Jamoatchilik Kengashi tomonidan ta’kidlanganidek, oliy va kasb-hunar ta’limi, fan va innovatsiyalar sohasidagi muammolarni hal etish orqali inklyuziv ta’limni ilgari surish [4].

Ish beruvchilar uchun THNBS ni ishga olishni rag‘batlantiruvchi soliq imtiyozlari va subsidiyalar tizimini kengaytirish.

Moslashmagan ish joylari muammosini hal etish uchun ish o‘rinlarini moslashtirish bo‘yicha dasturlarni joriy etish [3].

THNBS uchun kasbiy tayyorgarlik va qayta tayyorlash dasturlarini kengaytirish, ularni mehnat bozori talablariga moslashtirish.

Bandlik markazlari faoliyatini kuchaytirish va ularning THNBS ni ishga joylashtirishdagi rolini oshirish, ularni mavjud imkoniyatlar haqida xabardor qilish [3].

Nogironlikni to‘g‘ri tushunish, stigmatizatsiyani kamaytirish va ijobiy munosabatni shakllantirish bo‘yicha ommaviy axborot vositalarida keng ko‘lamli kampaniyalar o‘tkazish.

Nodavlat notijorat tashkilotlari (NNT) va fuqarolik jamiyati institutlarining nogironligi bo‘lgan shaxslar huquqlarini himoya qilish va ularning jamiyatga integratsiyalashuvida faol ishtirokini qo‘llab-quvvatlash. Jamoatchilik Kengashi yig‘ilishi NNTlarning ushbu jarayondagi muhim rolini ta’kidlaydi [4].

Paralimpiya harakatini yanada rivojlantirish va THNBS ni sportga keng jalb qilish [5].

Inklyuziv madaniy tadbirlarni (teatr, musiqa, san’at ko‘rgazmalari) tashkil etish va THNBS ning ularda ishtirok etishini ta’minlash.

Ushbu tavsiyalar birgalikda amalga oshirilganda, THNBS ning jamiyatga to‘liq va samarali integratsiyalashuviga erishish imkonini beradi.

XULOSA

Tayanch harakatida nuqsoni bor shaxslarning jamiyatga integratsiyalashuvi nafaqat inson huquqlari masalasi, balki jamiyatning umumiy rivojlanishi uchun ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqot THNBS ning jamiyatga integratsiyalashuvidagi asosiy muammolarni, jumladan, jismoniy muhitning moslashmaganligi, ta’lim va mehnat bozoridagi cheklovlar, shuningdek, ijtimoiy stereotiplarni aniqladi. O‘zbekistonda ushbu yo‘nalishda qabul qilingan qonunlar va Prezident qarorlari (masalan, Paralimpiya harakatini rivojlantirishga oid [5]) ijobiy qadam bo‘lsa-da, ularning amaliy ijrosida, ayniqsa bandlik darajasini oshirishda (faqat 3,7% [3]) va inklyuziv ta’limni ta’minlashda [4]) sezilarli kamchiliklar mavjud. Xalqaro tajriba, jumladan, universal dizayn, inklyuziv ta’lim va qo‘llab-quvvatlanadigan bandlik dasturlari samarali yechimlarni taklif etadi. Muammolarni hal etish uchun qonunchilikni mustahkamlash, infratuzilmani universal dizayn asosida moslashtirish, inklyuziv ta’limni kengaytirish, mehnat bozorini THNBS uchun qulay qilish, jamoatchilik ongini oshirish va sport hamda madaniy integratsiyani rag‘batlantirish

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Aprel, 2026-yil

bo‘yicha kompleks choralar ko‘rish zarur. Faqatgina tizimli va har tomonlama yondashuv orqali THNBS ning jamiyatda to‘laqonli va samarali ishtirok etishini ta’minlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

[1] Shakespeare, Tom. *Nogironlik Huquqlari va Nohaqliklari Qayta ko'rib chiqilgan*. Abingdon: Routledge, 2013.

[2] Barnes, Colin, and Geof Mercer. *Nogironlikning Ijtimoiy Modelini Tadqiq Qilish: Nazariya, Siyosat va Amaliyot*. Cambridge: Polity Press, 2010.

[3] Chan, Fong, et al. "Nogironlik va bandlik: Adabiyot tahlili." *Reabilitatsiya tadqiqotlari va rivojlantirish jurnali*, vol. 47, no. 1, 2010, pp. 1-22.

[4] Imrie, Rob. "Nogironlik, Shahar Xaritalash va Kundalik Hayot." *Shahar Tadqiqotlari*, vol. 49, no. 14, 2012, pp. 3089-3101.

[5] Paliokosta, Paraskevi, and Janet Blandford. "Ta'limda inklyuziya: tanqidiy siyosat tahlili." *Xalqaro Inklyuziv Ta'lim Jurnali*, vol. 20, no. 2, 2016, pp. 149-164.